

November 2014

DEMOKRAATIA KAUBAKS

KUIDAS ULATUSLIKUS MAJANDUS- JA KAUBANDUSLEPINGUS (CETA) SÄTESTATUD INVESTORIKAITSE REEGLID ON OHUKS AVALIKULE HEAOLULE KANADAS JA EUROOPA LIIDUS

Kokkuvõte

26. septembril 2014 teatasid Kanada ja Euroopa Liit (EL) kaugeleulatuva mõjuga majanduslikku integratsiooni käsitleva kokkuleppe – laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu (CETA – Comprehensive Economic and Trade Agreement) – sõlmimisest. See leping hõlmab investori ja riigi vaheliste vaidluste lahendamise korda (ISDS), mis võib vallandada ettevõtete poolt Kanada, ELi ja ELi liikmesriikide vastu algatatud kohtuvaidluste tulva ning ohtlikult nurjata valitsuste jõupingutused kodanike ja keskkonna kaitsmiseks.

ISDSi mehhanism annab välismaistele ettevõtjatele võimaluse kaevata riike otse eraõiguslikesse rahvusvahelistesse kohtutesse, et taotleda hüvitist seoses väidetavalt nende õigusi ohustavate tervise-, keskkonna-

finantsalaste jt riigisestest kaitsemeetmetega. Sellistes investori ja riigi vahelistes kohtuasjades langetavad otsuse eraõiguslikud kommertsalustel tegutsevad vahekohtud, kes vaatavad kohtuasju läbi tasu eest ning kelle puhul on selge suundumus tõlgendada seadust investorite huvides.

ISDS võib takistada valitsusi tegutsemast avalikes huvides – seda nii otseses tähenduses, kui ettevõtte kaebab riigi kohtusse, kui ka kaudselt, pärssides kohtuvaidluse algatamise hirmus seadusandlikku tegevust. Investorid on kogu maailmas vaidlustanud rahvatervise kaitseks vastu võetud seadusi – suitsetamisvastaseid õigusakte, mürkainete ja kaevandamise keelustamist, keskkonnamõjude hindamise nõudmist ning ohtlike jäätmete, maksumeetmete ja eelarvepoliitikaga seotud õigusnorme.

Olulisemad tähelepanekud:

1. Kanada kogemus Põhja-Ameerika vabakaubanduse kokkuleppega (NAFTA) selgitab näitlikult investeringutega seotud kohtuvaidluste ohte. Toetudes NAFTA-le on Kanadat 35 korda kohtusse kaevatud, riik on kaotanud või lõpetanud kokkuleppemenetluse abil kuus hagi ning hüvitanud välismaistele investoritele kahjusid kokku rohkem kui 171,5 miljoni USA dollari ulatuses. Investorite jätkuvalt esitatavad hagid seavad kahtluse alla paljud valitsuse poolt võetud meetmed, mis väidetavalt kahandavad välisinvesteeringute väärtust – alates hüdrolõhkumise keelustamisest ja sellest tulenevalt puurimislubade tühistamisest kuni Kanada kohtute otsuseni kuulutada kehtetuks ravimite patendid, mis pole piisavalt uuenduslikud või kasulikud. Praegugi püüavad välisinvestorid saada Kanada valitsuselt miljardite dollari-tse väärtuses hüvitisi.

2. Eeldatavasti annaks CETA investorikaitse välisinvestoritele veelgi suuremad õigused kui NAFTA ning

kasvaks oht, et edaspidi kasutavad välisinvestorid CETA riikliku poliitika allutamiseks oma tahte.

a) Nn õiglase ja võrdse kohtlemise sätte alusel investorite „õiguspäraseid ootusi” kaitstes on oht, et CETA kodifitseerib selle seadusesätte vägagi avara tõlgenduse, mis tooks kaasa „õiguse” nõuda stabiilset seadusandlikku keskkonda. See annaks investoritele võimsa relva võitluses seadusandlike muudatustega, isegi kui need viiakse ellu uute teadmiste või demokraatliku valiku valguses.

b) CETA annaks välisinvestoritele finantseeskirjade kahtluse alla seadmiseks veelgi rohkem õigusi kui NAFTA, milles need õigused piirdusid enamasti pankade (ikka veel ulatuslike) õigustega seoses rahaliste vahendite vaba ülekandmisega ning sundvõõrandamise eest kaitsmisega. CETA laiendab investorite õigusi, võttes kasutusele äärmiselt paindlikke mõisteid nagu õiglase ja võrdne kohtlemine, ning see võib halvata seadusandjate tegevust, kelle ülesandeks on tarbijate ja finantsüsteemi stabiilsuse kaitsmine hädaolukorras.

3. CETA suurendab oluliselt ohtu, et pangad, kindlustusandjad ja valdusettevõtjad kaebavad Kanada kohtusse. Need riskid on ilmsed, kuna spekulantidest investorid, keda kaitsevad investeerimisvaldkonnale spetsialiseerunud juristid, kasutavad kasumite ahnitsemiseks järjest sagedamini investeringutega seotud kohtuvaidlusi, kaevates finantskriisiga silmitsi seisvaid valitsusi kohtusse. ELi investeringute maht Kanada finantssektoris on märkimisväärselt suur ja CETA-le tuginedes võib see tähendada kaugeleulatuvaid õigusi alustada kohtuvaidlusi.

4. CETA tõstaks kohtuvaidluste riski ELi ja selle liikmesriikide ning Kanada kaevandus-, nafta- ja gaasisektori investorite vahel. ELis on Kanada investeringud nendes valdkondades märkimisväärselt suured ja Kanada kaevandusettevõtjad juba tegelevad terve rea loodusvaraalaiste vaieldavate projektidega kogu ELis. Kaevandusspetsialistid tervitavad CETAt kui pöördelist lepingut, millel võib olla „kaevandajatele oluline tähendus”. Kogu maailmas kasutavad nafta-, gaasi- ja kaevandusettevõtjad investeringutega seotud kohtuvaidlusi järjest sagedamini.

5. CETAt saavad kasutada Euroopa valitsuste kohtusse kaebamiseks ka USAs asuvate peakorteritega rahvusvaheliste ettevõtete Kanada tütarettevõtted, isegi kui EL otsustab investori ja riigi vaheliste vaidluste lahendamise mehhanismi praegu USAga läbiräägitavast Atlandi-ülesest kaubandus- ja investeerimispartnerlusest (TTIP) välja jätta või selle mõju piirata. Eriti suurt muret tekitab see eurooplastele, kuna Kanada majanduses domineerivad USA korporatsioonid. Ka välismaiste äriühingute ELis tegevusevatel tütarettevõtetel on sama head võimalused Kanadas võetavaid meetmeid vaidlustada.

6. ELi, Kanada ja USA äriühingud on juba praegu sagedasimad investeringutega seotud kohtuvaidluste ära kasutajad, seega on igati põhjust eeldada, et nad kasutavad CETAt valitsuste meetmete pidurdamiseks

nii Kanadas kui Euroopas. 53% (ehk 299) kõigist teadaolevatest investori ja riigi vahelistest vaidlustest kogu maailmas algatati ELis pärit investorite poolt. USA investorid on esitanud 22% (ehk 127) kõigist teadaolevatest investori ja riigi vaheliste vaidlustega seotud hagidest. Kanada investorid on sageduselt viiendad investeringutega seotud kohtuvaidluste kasutajad.

7. Vastuseis CETAs sisalduvate investorit ja riiki käsitlevatele sätetele kasvab mõlemal pool Atlandi ookeani nii kodanikuühiskonna organisatsioonide, ametiühingute kui isegi ELi liikmesriikide seas. Euroopa Komisjon ja Kanada valitsus on vastuseks alustanud eksitavat propagandat, mis on suunatud investeringutega seotud kohtuvaidluste ohtude pisendamisele ja tähelepanu kõrvalejuhtimisele süsteemi põhiprobleemidelt, keskendudes kosmeetilistele reformidele.

8. Niinimetatud reformid, mis Euroopa Komisjoni ja Kanada lubaduste kohaselt hajutavad ISDSiga seotud mured, ei hoiä ära kuritarvitusi investorite ja kohtunike poolt. Vastupidi, CETA laiendab oluliselt investeringutega seotud kohtuvaidluste ulatust, jättes ELi, liikmesriigid ja Kanada ettearvamatu ja enneolematute vastutusriskide eest kaitsetuks.

Välisinvestorite kaitsmiseks ette nähtud erilise õigusraamistiku loomiseks puudub vajadus, iseäranis stabiilsetes jurisdiktsioonides nagu EL ja Kanada. Tänapäeva rahvusvahelised ettevõtted on maailma edukaimate ja arenenuimate seas ning on suutelised hindama riske ja riskist saadavat kasu. Kui risk on liiga suur, on kasutada tavalised kohtud, erakindlustus ja riiklikud investeringute tagamise süsteemid.

Demokraatia kaubaks (Trading away democracy) kutsub Kanada ja ELi seadusandjaid üles loobuma investeringute kaitse sätetest nii CETAs kui tulevastes lepingutes, sealhulgas ELi ja USA vahelise vastuolulise Atlandi-ülese kaubandus- ja investeerimispartnerluse (TTIP) ning Vaikse ookeani ülese partnerluse (TPP) raames.

Väljaandjad: Association Internationale de Techniciens, Experts et Chercheurs (Aitec), Austria föderaalne tööamet (AK Viin), Canadian Centre for Policy Alternatives (CCPA), Corporate Europe Observatory (CEO), The Council of Canadians, Canadian Union of Public Employees (CUPE), Euroopa avaliku sektori töötajate ametiühingute föderatsioon (EPSU), Saksamaa valitsusväliste organisatsioonide (VVO) keskkonna- ja arengufoorum, Euroopa keskkonnaorganisatsioonide võrgustik Friends of the Earth Europe (FoEE), PowerShift, Quaker Council for European Affairs, Quebec Network on Continental Integration (RQIC), Trade Justice Network (TJN), Transnational Institute (TNI), Transport & Environment (T&E)

Amsterdam/ Berliin/ Brüssel/ Montreal/ Pariis/ Ottawa/ Viin, november 2014